

kar sam od sebe, če mu le odstranimo ovire na poti, s čimer eliminiramo državo kot nevtralni dejavnik, ki zagotavlja prostor za soočenja različnih interesov. Avtor tako ponuja pretres pojmovanja družbe in družbenega kot tudi široko kritiko diskurza o družbi, ki sega od akademske do publicistične sfere.

Tjaša Pureber

Vito Flaker@Boj za: Direktno socialno delo. Ljubljana: Založba/*cf, 2012. 378 strani (ISBN 978-961-257-047-7), 23 EUR

Težava številnih raziskovalcev sodobnih družbenih gibanj od spodaj, torej tistih protestniških gibanj, ki v ospredje svojega delovanja v zadnjih desetletjih postavljajo nehierarhično, neposredno demokratično in antiavtoritarno delovanje, je njihova dehistorizirana obravnava, ki jih umešča v diskontinuiran čas in prostor. Ob vzniku globalnega protestniškega vala proti finančnemu kapitalizmu, izkoriščanju, korupciji in ukrepom zategovanju pasu, ki se je v Sloveniji od novembra 2012 do poletja 2013 manifestiralo kot vstajniško gibanje, smo ob prebiranju različnih analiz dogajanja tako pogosto dobili vtis, da se je gibanje porodilo z danes na jutri, nepredvidljivo in prvič.

Kljub številnim specifikam organiziranja, spontanosti njegovega začetka, neulovljivosti poteka in konca tovrstna decentralizirana (protikapitalistična) gibanja od spodaj vznikajo po vsem svetu, ponekod simultano, drugod kot njihov zakasneli učinek. Pogosto si delijo taktike, metode organiziranja, oblike mobilizacije, ponekod celo vsebino in notranje dileme. Zato vstajniškega procesa ne moremo razumeti brez globalnih okvirov sorodnih, čeprav še zdaleč ne poenotenih gibanj, prav tako pa ga ne moremo misliti brez lokalnih resonanc upora proti kapitalizmu, od zasedb Metelkove in nekdanje Tovarne Rog, skvoterskega gibanja v začetku 2000-ih, gibanja proti vojnám v Afganistanu in Iraku ter vključitvi v NATO, študentskih uporov itn. Gotovo pa ga ne moremo ustrezno razumeti in kontekstualizirati brez lekcij dogajanja, ki ga je med jesenjo 2011 in pomladjo 2012 šest mesecev pred ljubljansko Borzo gradilo Gibanje 15o. Številne metode boja, mobilizacije in organiziranja, predvsem pa skupnostni modeli bivanja in dela, ki so se rojevali na zasedeni ploščadi, so namreč pol leta po pospravljanju šotorov izpred Borze (s strani protestnikov preimenovane v Boj za) eskalirale in se pomnogoterile v največjem decentraliziranem uporu v lokalnem prostoru v zadnjih desetletjih.

Vito Flaker se v delu *Direktno socialno delo* s kontinuiteto in zgodovinskimi vzporednicami, ki so pripeljale do globalnega gibanja Occupy oziroma lokalne oktobrske različice 15o, sicer ukvarja le mimobežno, saj prednostno obravnava eno ključnih političnih inovacij, ki jih je med zasedbo Borze proizvedlo tam locirano gibanje. Politika Gibanja 15o ni bila ne politika zahtev ne politika identitete, saj so brez predstavnikov samoorganizirano gradili konkretne družbene in ekonomske alternative. Za medije so takšna gibanja zanimiva, dokler ponujajo spektakelsko formo, posledično pa njihovo uspešnost ocenjujejo na podlagi števila protestnikov in protestniških akcij. Čeprav so protesti morda najvidnejša manifestacija gibanja proti obstoječim družbenim odnosom in onkraj njih, še zdaleč niso edina oblika alternativnega ustvarjanja in odpiranja političnega prostora. Na margini, ki pa je politično izjemno produktivna, se namreč vzporedno razvijajo nove družbene strukture, ki svoj obstoj in gibanje gradijo na temeljih modelov vzajemne pomoči ter radikalne enakosti. Primer takšne gradnje skupnega je tudi direktno socialno delo.

Direktno socialno delo je pobuda, ki so jo pred Bojem za začeli že drugi dan zasedbe prek delavnic, spletnih omrežij, skupščin, predvsem pa z neposrednimi akcijami. Flaker direktno socialno delo utemeljuje v radikalnih praksah neposrednega dela socialnih delavcev in uporab-

nikov, ki prečijo klasične odnose nadrejenosti, težave posameznikov umeščajo v sistemski okvir ter gradijo skupnost, ki ljudi vodi iz institucij, ne pa jih vanje zapira, trga iz družbenega življenja in medikalizira. »Pojmenovanje naše iniciative je tudi odzven izrazov 'direktna demokracija', 'direktna akcija', ki so zaznamovali gibanje, znotraj katerega je direktno socialno delo nastalo; direktno socialno delo s tem izraža tudi svojo usmerjenost v prevzemanje direktne odgovornosti in skupne akcije« (str. 13).

Avtor, ki je tudi sam kot aktivist sodeloval pri porajanju direktnega socialnega dela pred Bojem za, sprva na podlagi manifesta, ki so ga na to temo spisali protestniki, analizira njegov pomen, nalogo in razliko od klasičnih prijemov socialnega dela, kot ga poznamo skozi institucije izginjajoče socialne države. Socialno delo v sodobni družbi namreč služi političnemu in kapitalističnemu razredu, saj opravlja trojno funkcijo družbene konsolidacije. Čeprav utemeljeno na delavskem gibanju in skrbi za šibkejše dele družbe, v sodobnih pogojih neoliberalizma z dostopanjem do določenih dobrin blaži družbene konflikte. S svojo svetovalno vlogo krepi ideologijo o pravilnosti obstoječega sistema in, kot opozarja Flaker, »prestavlja krivdo za družbene krivice na posameznika« (str. 36). Tretja funkcija socialnega dela pa je postavljanje norm sprejemljivega v družbi, saj institucionalizacija določenih ljudi ni nič drugega kot odstranjevanje motečih elementov, s katerimi se družba ne želi ukvarjati, s čimer vladajoči razred hkrati disciplinira prebivalstvo. Cilj pobude za direktno socialno delo znotraj Gibanja 150 je bil zato v prvi vrsti zavrnitev vloge, ki jo ima danes socialno delo.

Direktno socialno delo se je realiziralo skozi sedem ključnih pobud, ki jih Flaker v knjigi podrobno opisuje tako prek akcij, (medijskih) poročil in dokumentov kot tudi lastnih opažanj in analiz. Pobuda Socialno delo med ljudmi se je tako konstituirala kot konceptualna razprava o drugačnih oblikah socialnega dela, Dezinstalacija prohibicije drog pa je ustvarjala manifest in peticijo za novo politiko drog. Skupno zagovorništvo je bilo eden najbolj plodnih načinov komuniciranja stisk in poskusov njihovih kolektivnih rešitev. Prek skupnih pogovorov so se namreč odpirale naracije preknernih situacij, v katere ljudi potiska ritem finančnega kapitalizma. Čeprav so številne izpovedi ostale na tej ravni, pa so se mnoge realizirale v kolektivih direktnih akcijah, skozi katere se je razvijala metodologija direktnega socialnega dela. Aktivistke in aktivisti so sicer vzpostavili tudi Boj za boljšo starost ter pobudo Direktno duševno zdravje. Z iniciativo Ustvarimo skupnost so poskušali izkušnje izpred Boja za prenesti na Fakulteto za socialno delo, kjer so poskušali v temeljih spremeniti pogoje študija. Ena vidnejših pobud direktnega socialnega dela (tudi v smislu številnih komunikacijskih direktnih akcij v mestu) je bila Dokapitalizacija ljudi. Poleg skupščin, na katerih se je spisal manifest kritike nove socialne zakonodaje in birokratizacije socialnega dela ter porajale ideje o iskanju protiukrepov dokapitalizacije bank in poskusov zaščite ljudi v tem procesu, je bila najodmevnejša akcija zasedba ministrstva za delo, družino in socialne zadeve.

Flakerjevo delo že v vztrajanju avtorja, da je podpisan z dodatkom @Boj za nakazuje, da ne gre za delo posameznika, temveč kolektivni poskus preseganja kapitalističnega izkoriščanja. Avtor je bil v gibanju v prvi vrsti aktivist, a njegovi metodološki prijemi za nazaj ustrezajo tudi definiciji militantnega raziskovalca, ki svoje materije ne obdeluje iz slonokoščenega stolpa znanstvene objektivnosti. Gibanja tako ne objektivizira, temveč subtilno zaznava tudi najmanjše podrobnosti dogajanja, ki mu v vsej svoji kontradiktornosti onemogočajo, da bi podajal preuranjene sodbe in generalizacije dogajanja, ki bi bile do gibanja nasilne, saj bi vzpostavljale teoretski okvir, ki gibanju ne bi bil lasten.

Njegovo delo je tako kritika vseh tistih, ki sodobnim družbenim gibanjem od spodaj očitajo, da zaradi svoje naravnosti k revolucioniranju vsakdanjega življenja zasledujejo partikularne interese, ki jim onemogočajo nagovarjanje univerzalnih vprašanj, za katera naj bi bilo potrebno predstavnštvo. Na konkretnih primerih direktnega socialnega dela in zgodbah posameznikov avtor namreč kaže, da se kapitalizem tako generira, kot lomi prav na ravni praks vsakdanjega življenja.

Delo je bilo napisano v prvih mesecih po prestrukturiranju oziroma koncu zasedbe, zato bolj kot poglobljeno refleksijo celotnega dogajanja ponuja podroben vpogled v dogajanje ene izmed praks, ki so se rodile iz živahnega protestniškega gibanja. Čeprav so se utemeljile na kritiki obstoječega sistema, so skozi proces upora proizvedle konkretne alternative družbenih odnosov, ki prečijo obstoječe norme. Skupaj z bogato zbirko vseh pomembnejših dokumentov, ki jih je proizvedla pobuda, knjiga tako predstavlja pomembno delo na področju razumevanja in kritike socialnega dela, zato bo v prihodnje gotovo služila kot eden ključnih elementov raziskovanja antikapitalističnega gibanja v lokalnem prostoru.

Jasmina Šepetavc

Tatjana Greif: Skozi razbito steklo. Ljubljana, Založba ŠKUC – Vizibilija, 2011. 268 strani (ISBN 978-961-6751-52-0), 17 EUR

Zbornik člankov in esejev *Skozi razbito steklo* obsega izbor raznolikih prispevkov iz dnevnega časopisja (Večer, Dnevnik) in periodičnih teoretskih izdaj (Reartikulacija, Časopis za kritiko znanosti, Maska in Lesbo), ki jih je aktivistka, doktorica arheologije in urednica Tatjana Greif, napisala v prvem desetletju 21. stoletja. Greifova se v knjigi posveča »velikim temam« (ki pa v dnevnem časopisju navadno ostajajo obrobne, nereflimirane in nekontekstualizirane) človekovih pravic – migrantov, beguncev, oseb LGBTIQ, Romov in revnih – spolov in seksualnosti, religije, fašizma, rasizma in kapitalizma, pri tem pa bralca spretno vodi skozi povezave, kompleksnosti in paradokse, ki jih generira družbeni ustroj novega stoletja. Tako v delu beremo pronicljivo kritiko nacionalizma in fašizma, ki prežemata in vodita evropsko trdnjavo v njenih politikah do manjšin, konservativizma liberalizma ter konservativnega preobrata gejevskega in lezbičnega gibanja, pa tudi reartikulacijo lezbične in gejevske umetnosti kot aktivizma, ki je najprej nastajal na ulicah, kot nekoč parade ponosa, preden jih je kanibaliziral kapitalistični stroj pod pojmom ekspanzivne »roza ekonomije« na Zahodu ali paralizirala grožnja nacionalističnega nasilja in božjega srda verskih institucij na Vzhodu.

Čeravno je na prvi pogled tematska in formalna raznolikost napisanega lahko vir kritike o nekoherentnosti, knjigi uspe pronicljiva in brezkompromisna kulturna kritika, ki jo je bilo nazadnje moč brati nekje med naraščajočo jezo drugega vala feminizma, z razliko, da avtorica pri tem ne zapade v enostavne formule enega sovražnika niti ne ponuja utvare enostavne rešitve. Če beremo knjigo razdrobljeno, beremo eseje, ki so odziv na trenutne dogodke: deportacijo iranske lezbijke Pegam Emambakhsh, ki ji doma grozi smrtna kazen; delovanje ekstremistične skupine ITS – Identiteta, tradicija, suverenost v evropskem parlamentu, utrjevanje evropskih meja, propadle zakone za ureditev istospolnih skupnosti v Sloveniji, nov napad na parado ponosa ... Ko knjigo beremo v celoti, šele jasno uvidimo repeticijo in stopnjevanje, povezave in vzorec svetovnega reda. Kar Greifovi uspe, je izris jasne kartografije moči tukaj in zdaj, bolje kartografije tokov moči, katere strategija je ravno subverzija nelinearnega delovanja kapitalističnega geopolitičnega reda, za opisovanje paradoksov in kontradikcij, ki jih generira era globalizacije (Braidotti 2006). Povedano drugače: avtorica se loti težavne naloge kartografskega opisa, ponuja nam ga v branje in nas nagovarja, naj opustimo vsakršne iluzije o tukaj in zdaj; knjiga nas vodi po polju potestas, polju mehanizmov nadzora in upravljanja teles ter želje, a vedno že z mislijo na novo figuracijo političnega – potentio – iskanjem novih potencialov opolnomočenja in spremembe.